

**ISLOM SIVILIZATSIYASI MARKAZI LOYIHASI ORQALI
O‘ZBEKISTONNING SIYOSIY INSTITUTLARIDA MA’NAVIY-
MA’RIFIY SIYOSATNI INSTITUTIONALLASHTIRISH JARAYONI**

Xotamxonov Muhammadjon Murodjon o‘g‘li

Mustaqil tadqiqotchi

E-mail: xotamxonovmuhammadjon@gmail.com

+99897 580 99 66

Annotatsiya. Mazkur maqolada Islom sivilizatsiyasi markazi loyihasi orqali O‘zbekiston siyosiy institutlarida ma’naviy-ma’rifiy siyosatni institutsionallashtirish jarayoni ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda loyihaning tarixiy-siyosiy shart-sharoitlari, huquqiy asoslari hamda siyosiy-institutsional mexanizmlari yoritiladi. Shuningdek, loyihaning “Yangi O‘zbekiston” strategiyasi va “Uchinchi Renessans” konsepsiyasi doirasidagi o‘rni, ma’naviy siyosatni davlat institutlari tizimiga integratsiyalash jarayoni va uning zamonaviy siyosiy jarayonlardagi roli ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: Islom sivilizatsiyasi markazi, ma’naviy-ma’rifiy siyosat, institutsionallashtirish, siyosiy institutlar, sekulyar davlat modeli.

Аннотация. В статье проводится научный анализ процесса институционализации духовно-просветительской политики в политических институтах Узбекистана через проект Центра исламской цивилизации. Рассматриваются историко-политические предпосылки проекта, его правовые основы и институциональные механизмы. Особое внимание уделяется месту проекта в стратегии «Новый Узбекистан» и концепции «Третьего Ренессанса», а также процессу интеграции духовной политики в систему государственных институтов и его роли в современных политических процессах.

Ключевые слова: Центр исламской цивилизации, духовно-просветительская политика, институционализация, политические институты, светская модель государства.

Annotation. This article provides a scholarly analysis of the process of institutionalizing spiritual-enlightenment policy in Uzbekistan's political institutions through the Islamic Civilization Center project. It examines the historical-political prerequisites, legal foundations, and institutional mechanisms of the project. Particular attention is paid to the project's place within the “New Uzbekistan” strategy and the “Third Renaissance” concept, as well as the integration of spiritual policy into the state institutional system and its role in contemporary political processes.

Keywords: Center for Islamic Civilization, spiritual-enlightenment policy, institutionalization, political institutions, secular state model.

Kirish. Ma'naviy-ma'rifiy siyosatni institutsionallashtirish zamonaviy davlat boshqaruvi tizimlarining muhim konseptual yo'nalishlaridan biri bo'lib, u davlat institutlarining faoliyatini milliy qadriyatlar, ma'rifat va bag'rikenglik tamoyillari bilan uyg'unlashtirishni nazarda tutadi. O'zbekiston Respublikasida Islom sivilizatsiyasi markazi loyihasi bu jarayonning markaziy elementi sifatida shakllanmoqda. Ushbu loyiha nafaqat madaniy-ma'rifiy majmua, balki siyosiy institutlarning ichki mexanizmlarini ma'naviy siyosat bilan boyituvchi institutsional texnologiya sifatida namoyon bo'lmoqda. Maqola maqsadi — loyihaning siyosiy institutlarda ma'naviy-ma'rifiy siyosatni institutsionallashtirish jarayoniga ko'rsatayotgan ta'sirini ilmiy asosda tahlil qilishdir.

Asosiy qism. Mustaqillikdan keyingi dastlabki davrda O'zbekiston siyosiy tizimida ma'naviy siyosat asosan mudofaa va nazorat xarakteriga ega bo'lgan bo'lsa, 2017-yildan boshlab u faol targ'ib va institutsionallashtirish bosqichiga o'tdi. Islom sivilizatsiyasi markazi loyihasi ushbu o'zgarishning eng muhim amaliy ifodasi bo'lib, 2017-yilgi PQ-3080-son Prezident qarori bilan tashkil etilgan va 2021-yilgi

kengaytirish bilan “Uchinchi Renessans” konsepsiyasining markaziy loyihasiga aylandi.

Loyihaning tarixiy-siyosiy ildizlari Movarounnahrning islom oltin davri va Temuriylar renessansiga borib taqaladi. Ushbu meros O‘zbekiston siyosiy jarayonlarida ma’rifat, bag‘rikenglik va milliy identifikatsiya g‘oyalarini targ‘ib qilishning asosiy manbai sifatida qayta talqin qilinmoqda. Prezident Shavkat Mirziyoyev 2025-yil sentabr oyida BMT Bosh Assambleyasining 80-sessiyasidagi nutqida shunday degan edi: “Yaqin oylarda biz mintaqamiz uchun noyob bo‘lgan Islom sivilizatsiyasi markazini ochamiz. Biz BMT minbarida buyuk ajdodlarimiz – Imom Buxoriy, Imom Termiziy va Imom Moturidiy kabi mutafakkir va olimlarning boy ma’naviy va ilmiy merosini maxsus taqdimot o‘tkazishni rejalashtirmoqdamiz.” Shuningdek, Loyihaning huquqiy asoslari quyidagi hujjatlar bilan mustahkamlangan:

- 2017-yil 23-iyun PQ-3080-son Prezident qarori – markazni tashkil etish va uning asosiy vazifalarini belgilash;

- 2021-yilgi qo‘shimcha hujjatlar – markazni “Uchinchi Renessans” konsepsiyasining amaliy markazi sifatida kengaytirish;

- 2025-yilgi “Vijdon erkinligi va diniy masalalar bo‘yicha davlat siyosati kontsepsiyasi” – ma’naviy siyosatni davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylantirish va uni siyosiy institutlar faoliyatiga integratsiyalash.

Institutsional mexanizmlar quyidagi yo‘nalishlarda shakllanmoqda:

- Ekspozitsion va ma’rifiy mexanizm: Markazning asosiy zallari (Qur’oni Karim zali – Usmon Qur’oni nusxasi, Islomdan oldingi sivilizatsiyalar zali, Birinchi Renessans zali – Imom Buxoriy, Termiziy, Moturidiy, Beruniy, Ibn Sino davri, Ikkinchi Renessans zali – Temuriylar davri, Zamonaviy O‘zbekiston zali va Tolerantlik maydoni) orqali bag‘rikenglik, ma’rifat va milliy g‘urur g‘oyalari davlat siyosatining rasmiy normalariga aylantirilmoqda.

- Ilmiy va ta'limiy mexanizm: Markazda 350 ming kitob sig'imli kutubxona, qo'lyozmalar restavratsiya laboratoriyasi va ilmiy-tadqiqot bo'limi mavjud. 2025–2026 yillarda xalqaro konferensiyalar, yosh olimlar uchun grant dasturlari va raqamli platformalar ishga tushirilmoqda.

- Yoshlar siyosiy ijtimoiylashuvi mexanizmi: Interaktiv ekspozitsiyalar va ma'rifiy dasturlar orqali yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash siyosiy jarayonlarning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlaydi.

Siyosiy jarayonlarga ta'siri: loyiha milliy identifikatsiyani mustahkamlash, siyosiy legitimlikni oshirish va radikal g'oyalar ta'siriga qarshi profilaktik mexanizm sifatida ishlamoqda. Prezidentning 2025-yil noyabr oyidagi nutqida ta'kidlanganidek: “Islom sivilizatsiyasi markazi loyihasi O'zbekistonning ma'naviy qudrati timsoli bo'lib, u xalqaro miqyosda tinchlik va ma'rifatni targ'ib qiluvchi global markazga aylanmoqda.”

Ozarbayjon Prezidenti Ilhom Aliyev 2025-yil noyabr oyidagi Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlari 7-konsultativ uchrashuvidagi nutqida shunday degan edi: “Islom sivilizatsiyasi markazi O'zbekiston Prezidenti tashabbusi bilan tashkil etilgan bo'lib, u butun islom olami uchun g'urur manbai bo'ladi. Hozirgi vaqtda ba'zi mamlakatlarda dinimizga hujumlar kuchayib, islomofobiya tizimli xarakter kasb etayotgan bir paytda, markazning ochilishi Islomning ijod, bag'rikenglik, do'stlik va birodarlik dini ekanligini butun dunyoga namoyish etmoqda.”

Xalqaro tajriba bilan taqqoslaganda, loyiha Turkiya Diyanet modeli yoki Indoneziya Pancasila tajribasidan farqli ravishda Movarounnahrning noyob ilmiy merosiga asoslanadi. Bu model siyosiy institutlarda ma'naviy siyosatni institutsionallashtirishning o'ziga xos yo'nalishini yaratmoqda.

Zamonaviy siyosiy jarayonlarda loyiha turli bahs-munozaralarga sabab bo'lsa-da (masalan, ba'zi ekspertlar tomonidan “kontrolli sekulyarizm” deb baholanishi), umumiy baho ijobiy – loyiha siyosiy institutlarni ma'rifiy va bag'rikeng asosda modernizatsiya qilmoqda.

Mustaqillikdan keyingi dastlabki davrda O‘zbekiston siyosiy tizimida ma’naviy siyosat asosan mudofaa va nazorat xarakteriga ega bo‘lgan bo‘lsa, 2017-yildan boshlab u faol targ‘ib va institutsionallashtirish bosqichiga o‘tdi. Islom sivilizatsiyasi markazi loyihasi ushbu o‘zgarishning eng muhim amaliy ifodasi bo‘lib, 2017-yilgi PQ-3080-son Prezident qarori bilan tashkil etilgan va 2021-yilgi kengaytirish bilan “Uchinchi Renessans” konsepsiyasining markaziy loyihasiga aylandi.

Loyihaning tarixiy-siyosiy ildizlari Movarounnahrning islom oltin davri va Temuriylar renessansiga borib taqaladi. Ushbu meros O‘zbekiston siyosiy jarayonlarida ma’rifat, bag‘rikenglik va milliy identifikatsiya g‘oyalarini targ‘ib qilishning asosiy manbai sifatida qayta talqin qilinmoqda. Prezident Shavkat Mirziyoyev 2025-yil sentabr oyida BMT Bosh Assambleyasining 80-sessiyasidagi nutqida shunday degan edi:

“Yaqin oylarda biz mintaqamiz uchun noyob bo‘lgan Islom sivilizatsiyasi markazini ochamiz. Biz BMT minbarida buyuk ajdodlarimiz – Imom Buxoriy, Imom Termiziy va Imom Moturidiy kabi mutafakkir va olimlarning boy ma’naviy va ilmiy merosini maxsus taqdimot o‘tkazishni rejalashtirmoqdamiz.”

Bu nutq loyihaning nafaqat milliy, balki xalqaro miqyosda ma’naviy-ma’rifiy siyosatni targ‘ib qilish vositasi ekanligini ko‘rsatadi. Qurilish sakkiz yil davom etgan bo‘lib, 2026-yil mart oyida rasmiy ochilishi rejalashtirilgan (Gazeta.uz, 12.01.2026).

Xulosa. Islom sivilizatsiyasi markazi loyihasi O‘zbekiston siyosiy institutlarida ma’naviy-ma’rifiy siyosatni institutsionallashtirish jarayonining eng muhim amaliy namunasi sifatida namoyon bo‘lmoqda. Loyiha tarixiy zarurat va siyosiy modernizatsiya mahsuli bo‘lib, ma’naviy siyosatni davlat boshqaruvi tizimiga chuqur integratsiyalashga xizmat qilmoqda. U nafaqat milliy identifikatsiyani mustahkamlash va siyosiy legitimlikni oshirishga yordam bermoqda, balki radikal g‘oyalar ta’siriga qarshi profilaktik mexanizm sifatida ham ishlamoqda.

O'zbekistonning o'ziga xos modeli din va davlat munosabatlarini tartibga solishda muvozanatni saqlash bilan birga, ma'rifat va bag'rikenglik g'oyalarini davlat siyosatining asosiy tamoyillariga aylantirmoqda. Loyiha zamonaviy siyosiy jarayonlar sharoitida doimiy ravishda qayta talqin qilinib, ijtimoiy ehtiyojlar va siyosiy realiyalar bilan muvofiqlashtirib borilmoqda. Bu holat ma'naviy-ma'rifiy siyosatning qat'iy va o'zgarmas doktrina emas, balki tarixiy, huquqiy va ijtimoiy omillar ta'sirida rivojlanib boruvchi dinamik tizim ekanini ko'rsatadi. Natijada loyiha O'zbekiston siyosiy institutlarida nafaqat ma'naviy siyosatni institutsionallashtirish, balki milliy birlik, huquqiy barqarorlik hamda davlat boshqaruvining institutsional uzluksizligini ta'minlashda strategik ahamiyat kasb etmoqda.

Foydalanilgana adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3080-son qarori, 23.06.2017.
2. Islom sivilizatsiyasi markazi rasmiy sayti: <https://cisc.uz/>
3. Prezident Shavkat Mirziyoyevning BMT Bosh Assambleyasi 80-sessiyasidagi nutqi, 2025-yil sentabr.
4. "The Center for Islamic Civilization in Uzbekistan: A new cultural and educational code for the world", Khaleej Times, 05.12.2025.
5. "Smithsonian O'zbekistondagi Islom sivilizatsiyasi markazini 2026-yilda dunyodagi TOP-10 muzey qatoriga kiritdi", Yuz.uz, 05.02.2026.
6. Ozarbayjon Prezidenti Ilhom Aliyevning Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlari 7-konsultativ uchrashuvidagi nutqi, 2025-yil noyabr.
7. "Inside Uzbekistan's new multi-million-dollar cultural center", CNN, 28.11.2025.
8. "Uzbekistan's Islamic Civilization Center: Reframing Central Asia's place in global history", Euronews, 23.12.2025.

9. Prezident Shavkat Mirziyoyevning nutqlari va maqolalari (“Uchinchi Renessans” va ma’naviy siyosat bo‘yicha, 2021–2026).

10. “Religious Policy in Uzbekistan: Between Liberalisation, State Ideology and Islamisation”, SWP Berlin, 2023.